

BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur

Nr. 65 2022 • Årgang 38 • ISSN online 2446-0648 • www.buks.dk

Mia Nadia Lippert og Katrine Andreassen Johnsen

Tidlig Kulturstart – et nationalt initiativ for små børns møder med kunst og kultur

Resumé

Denne formidlingsartikel belyser *Tidlig Kulturstart* fra Slots- og Kulturstyrelsens perspektiv. Artiklen giver et indblik i *Tidlig Kulturstarts* baggrund og organisering, ligesom nedslag i styrelsens interviews med de regionale projektledere dels tegner et billede af projektaktørernes forskelligartede udbytte af projektet, dels af de regionale projektlederes perspektiver på Slots- og Kulturstyrelsens rolle som procesfacilitator. Endelig gives der et blik ind i de erfaringer, som Slots- og Kulturstyrelsens medarbejdere selv har gjort sig gennem arbejdet med at facilitere initiativets aktive processtøtte og nationale videndeling.

Nøgleord

tidlig kulturstart; dagtilbud; slots- og kulturstyrelsen; skoletjenesten

Slots- og Kulturstyrelsens nationale indsats *Tidlig Kulturstart* vil fremme, at små børn i dagtilbud får flere og bedre møder med kunst og kultur. Som del af indsatsen har Slots- og Kulturstyrelsen støttet syv projekter fordelt over hele landet og har faciliteret en aktiv støtte af projekternes udviklingsprocesser, erfaringsudveksling og nationale videndeling undervejs. Skoletjenesten – videncenter for eksterne læringsmiljøer har været samarbejdspartner i processtøtten og den nationale videndeling.

Denne artikel tegner et overordnet billede af *Tidlig Kulturstarts* baggrund og organisering. På baggrund af interviews med projektledere fra de støttede projekter giver artiklen et indblik i den læring, de støttede aktører har skabt vedrørende farbare veje til små børns møde med kunst og kultur, samt hvilke tiltag for forankring af indsatserne, de involverede kommuner allerede har skabt eller er i gang med at skabe. Dernæst belyser artiklen de lokale projektlederes vurdering af, hvilken betydning Slots- og Kulturstyrelsens aktive processtøtte har haft for projekternes udvikling og kvalitet. Endelig giver artiklen et blik ind i de indsigter, som Slots- og Kulturstyrelsen har indhentet gennem faciliteringen af initiativets aktive processtøtte og nationale videndeling.

1. Baggrund

»Selv helt små børn har udbytte af kunst og kultur i deres hverdag, når form og indhold er tilpasset deres alder og formåen. Alligevel har der kun været meget begrænset opmærksomhed på, hvordan små børn kan have glæde af kunst og kultur, og hvordan det bedst indtænkes i deres hverdag«. (Kulturministeriet, 2014, s. 6.)

Med disse ord blev de små børns møde med kunst og kultur for første gang sat på Kulturministeriets dagsorden, da daværende kulturminister Marianne Jelved (2014-15) som del af ministeriets børne- og ungestrategier, der blev gennemført i 2014-2017, også igangsatte en strategi for de små børns møde med kunst og kultur.

Som del af strategien for små børn blev følgende initiativer gennemført:

- Kortlægning af brug af kunst og kultur i dagtilbud (Kulturministeriet, 2015).
- Puljen til nye partnerskaber mellem dagtilbud og kulturinstitutioner – 2016-18
- KULT-projektet, et udviklingsprojekt om kompetenceudvikling med supplerende læringsforløb og aktiviteter (Austring, 2018b)

Erfaringer med initiativerne pegede dels på behovet for at styrke de nære voksnes kompetencer, dels behovet for øget samarbejde mellem dagtilbud og kulturinstitutioner og for kommunale strategier for små børns møde med kunst og kultur (Kulturministeriet, 2015, s. 19 og s. 28-29).

KULT-projektet pegede på, hvor afgørende det kan være, at udviklingen og tilrettelæggelsen af små børns møder med kunst og kultur sker i partnerskaber mellem dagtilbud, kulturinstitutioner, professionshøjskoler og kommuner (Austring, 2018b, s. 39).

Daværende kulturminister Mette Bock (2016-19) besluttede på den baggrund at tage initiativ til at oprette en pulje til *Tidlig Kulturstart* i 2018 for at skabe videre udvikling af gode betingelser for alle små børns møde med kunst og kultur gennem fokus på strategiarbejde og varige partnerskaber. Eller kortere formuleret: For at fremme små børns møder med kunst og kultur i dagtilbuddene.

2. Om Tidlig Kulturstart

Formålet for Puljen til *Tidlig Kulturstart* stod på tre følgende ben:

- Antallet af og kvaliteten af kunst- og kulturmøder, der er målrettet børn i dagtilbud, skulle øges
- Nye varige samarbejder og lærende partnerskaber mellem dagtilbud og kulturaktører skulle etableres
- Nye og eksisterende strategier og planer for børns møde med kunst og kultur i dagtilbud skulle udbygges og udvikles.

Puljen blev udmøntet i marts 2019 og gav tilsagn til støtte til 8 projekter med i alt 5,5 mio. kr. Projekterne dækkede over i alt 13 kommuner fra alle landets regioner, der havde fået støtte til at skabe aktiviteter for ca. 6.500 børn i dagtilbud.

For at understøtte de støttede projekters lokale arbejde med at gennemføre deres projekter i tråd med puljens formål besluttede Slots- og Kulturstyrelsen at tilkoble et processtøtte-spor og et nationalt videndelings-spor til puljen, som de støttede projekter skulle samarbejde aktivt med styrelsen om at gennemføre.

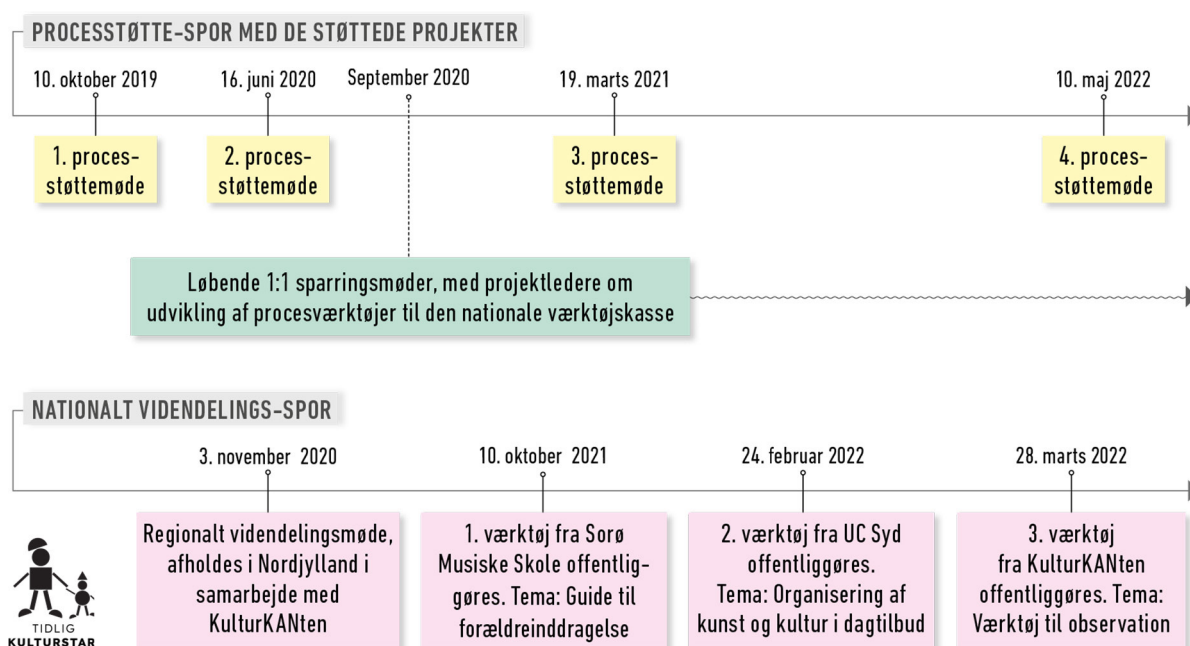
Processtøtte-spor, nationalt videndelings-spor og national værktøjskasse

Det interne spor for processtøtte blev udarbejdet for at sikre, at alle otte projekter gensidigt kunne styrke hinandens projektaktiviteter gennem videndeling og erfaringsudveksling, mens de gennemførte deres projekter.

Det nationale videndelingsspor blev planlagt for at sikre, at alle interesserede aktører på nationalt plan kunne få del i den viden, de støttede projekter ville generere. Som centralt element i den nationale videndeling blev det valgt at udvikle et nyt format for vidensproduktion, den nationale værktøjskasse til en *Tidlig Kulturstart*. Værktøjskassen som greb blev valgt, fordi styrelsen ønskede at afprøve et nyt format for, hvordan specifikke projekterfaringer kan bearbejdes og formidles, så de kan anvendes af udenforstående aktører til tilsvarende formål.

Hvert projekt er fra start blevet forpligtet på undervejs i projektperioden at udvikle et modtagerrettet og anvendelsesorienteret processtøtte-værktøj baseret på en enkelt lokal erfaring med deres *Tidlig Kulturstart*-projekt. Et værktøj kan fx være en guide, en model eller en række gode råd, der kan formidles på to A4-sider, så den kan udprintes i alle dagtilbud. Siden september 2021 er værktøjerne løbende blevet gjort tilgængelige på www.slks.dk¹ med ønsket om, at alle landets dagtilbud og interesserede kulturinstitutioner, uanset erfaringer med små børns møde med kunst og kultur, kan gå i gang med at skabe flere og bedre møder ved brug af værktøjerne.

Som et andet centralt element i det nationale videndelings-spor skal projekterne i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen afholde fire regionale møder med fokus på at dele de opnåede projekterfaringer og værktøjer. I 2020 blev det første møde afholdt og i efteråret 22 forventes det, at de tre sidste videndelingsmøder bliver gennemført. Derudover vil erfaringer og værktøjer blive formidlet på de Nationale LegeKunst Dage til november 2022.²

Grafik: Jacob Tesch

Af tidslinjen fremgår det, hvilke aktiviteter der i skrivende stund er gennemført som del af henholdsvis processtøttesporet, i udviklingen af værktøjskassen og som del af sporet for den nationale videndeling.

Skoletjenesten som samarbejdspart

I forbindelse med planlægningen af initiativet valgte styrelsen og Skoletjenesten – videnscenter for eksterne læringsmiljøer at indgå samarbejde om facilitering af processtøttesporet og udvikling af nationale videndelingsspor, herunder den nationale værktøjskasse.

Beslutningen blev truffet, da Skoletjenesten har erfaringer med indsatser inden for åbent dagtilbud og med at udvikle modtagerrettede processtøtte-værktøjer på baggrund af unikke projekterfaringer.

3. Varige muligheder for en tidlig kulturstart i de deltagende kommuner?

Tidlig Kulturstart-projekterne har haft forskellig varighed – fra 2 til 4 år – hvor de sidste bliver afsluttet i december 2022. Covid-19-restriktionerne har medført forsinkelse for flere af projekterne, og undervejs er et enkelt projekt ophørt før afslutning. Retter vi blikket efter tegn på varige aftryk for små børns møder med kunst og kultur, tegner der sig et billede af, at der først og fremmest er skabt læring i de involverede kommuner om, hvad der skal til for, at kunst og kultur bliver en integreret del af dagtilbudshverdagen for de små børn. Derudover er der i flere af de involverede kommuner igangsat nye initiativer for at fortsætte indsatsen for de små børn.

Læring om aktiviteter med fokus på børns møde med kunst og kultur

Projektlederne for de syv støttede projekter giver i interviewene udtryk for, at de vurderer, at der gennem arbejdet med deres *Tidlig Kulturstart*-projekter i nogen eller høj grad er opnået erfaringer om, hvordan de deltagende kommuner fremadrettet kan skabe aktiviteter med fokus på små børns møde med kunst og kultur.

I Sorø Kommunes projekt KulturKaptajner er der på baggrund af de gennemførte aktiviteter med børnene udviklet et inspirationskatalog til dagtilbud og kulturaktører, hvor praksisnære guides til forløb er formidlet (Sorø Kommune, 2021). Projektleder Peter Mensink fortæller i interviewet, at der blandt projektets voksne deltagere er bred enighed om, at børnene har oplevet forløbene værdifulde:

»Pædagogerne fortæller, at børnene har udvist stolthed og følt et særligt ejerskab ved at være deltagere i projektet. Det har pædagogerne iagttaget i kraft af den store motivation, nysgerrighed, aktiv deltagelse og lyst til læring børnene har udvist gennem deres møde med de nye læringsmiljøer og aktører. Børnene har fået erfaring med, at de kan mere, end de tror, og de er på mange måder blevet mere modige. De har fået ny viden om musik og instrumenter, krop og bevægelse, billeder, teater, fortællinger. Det har styrket børnenes fantasi og udviklet deres leg. Derudover har de udviklet sig på forskellige områder – personligt, socialt, sprogligt og kropsligt, og mindre synlige børn er blevet mere synlige ved at turde at stå frem, og det har haft særlig betydning for børnefællesskabet«.

Projektleder Birgitte Boelt fra UC SYDs projekt Impuls og fordybelse peger i interviewet også på en læring, der retter sig mod de fysiske rammer. I projektet, hvor Aabenraa, Haderslev, Sønderborg og Tønder Kommuner har deltaget, har en gruppe af pædagoger peget på behovet for at indrette dagtilbuddet, så det bliver mere tilgængeligt at arbejde med kunst og kultur. Fx ved at lave en teaterhule eller have et musiklokale.

Læring om varige samarbejder og lærende partnerskaber mellem dagtilbud og kulturaktører

Hvordan de deltagende kommuner fremadrettet kan skabe varige og lærende partnerskaber og samarbejder mellem dagtilbud og kulturaktører, vurderer projektlederne for de syv støttede projekter, at der i nogen eller høj grad er opnået erfaringer med gennem deres projekter.

I interviewet om Helsingør Kommunes projekt Kulturbørn 0-6 år betoner projektleder Ida Wettendorff, at det har været afgørende at give dagtilbuddene en central stemme i samarbejdet:

»Vi har taget det meget alvorligt, at dagtilbuddene skulle have den vigtigste stemme i det tværfaglige samarbejde. Det har samtidigt betydet, at det har været lidt svært at få vores kulturinstitutioner rigtigt bragt med ind i det her rum og få den følelse af, at det er her, det sner. Men jeg tror, at dagtilbuddenes ejerskab til satsningen er afgørende for at få etableret en indsats, der ikke bare slutter efter en projektperiode, men er så solidt, at det kan stå bagefter«.

En anden tilgang til det tværfaglige samarbejde har Sorø Kommune arbejdet med gennem KulturKaptajner. Peter Mensink fortæller i interviewet, at det tværfaglige samarbejde har været struktureret ved at etablere partnerskabsgrupper mellem en kunstner, en kulturinstitution og tre til fire pædagoger. Hver gruppe skulle sammen udvikle og gennemføre kunst- og kulturforløb for børn. Om deltagerens oplevelser på samarbejdet uddyber Peter Mensink:

»I forbindelse med vores interne evaluering har alle deltagerne givet udtryk for, at de har oplevet ligeværdigt samarbejde, der har været præget af inddragelse, videndeling, åbenhed og respekt over for fagligheder, som er bragt i spil, og deltagerne har suppleret hinanden i udviklingen af nye, spændende og mere kvalificerede kulturforløb for børn. Vi har også set, at de nye relationer på tværs af fagligheder og institutioner har gjort det mere tilgængeligt for dagtilbuddene og kulturinstitutionerne fremadrettet at udvikle nye forløb for de små børn«.

Læring om kompetenceudvikling

Projektlederne for de syv støttede projekter vurderer i interviewene, at der gennem arbejdet med deres *Tidlig Kulturstart*-projekt i nogen eller høj grad er opnået erfaringer med, hvordan de deltagende kommuner fremadrettet kan gennemføre kompetenceudvikling af pædagoger og kunstnere, kultur- og musikskoleundervisere og formidlere på kulturinstitutioner.

Hvad angår pædagogernes lyst til læring giver projektlederne i interviewene ikke udtryk for, at der findes én bestemt model, man kan anvende til at skabe kompetenceudvikling blandt alle dagtilbud og pædagoger. Birgitte Boelt fortæller, at der i Impuls og Fordybelse har været afholdt medarbejderaftener om de æstetiske praksisser, hvor f.eks. temaet om fortællekunst har givet pædagogerne praksisnære greb, der har givet dem lyst og mod til at fortsætte med aktiviteten på egen hånd. Samtidigt har det sønderjyske projekt også inviteret de deltagende pædagoger til at gennemføre et efteruddannelsesforløb med mulighed for at tage et modul på en diplomuddannelse. Flere af projektlederne giver i interviewene dog udtryk for, at de uanset valg af tilgange til kompetenceudvikling, har iagttaget, at pædagogernes motivation for at arbejde med kunst og kultur stiger markant, når de oplever, hvordan aktiviteterne virker på børnene. Ida Wettendorff uddyber det således:

»Jeg vil mene, at den allervigtigste komponent i kompetenceudvikling, man kan tilbyde pædagogerne, ligger i, at de ser, hvad det er, der sker med børnene, når de deltager i kunst- og kulturaktiviteter. Det er sjovere at gå på arbejde, når de både hører fra forældrene, at deres børn har fortalt om det derhjemme, og de ser, at både sprog, fællesskab og de sociale kompetencer i børnegruppen bliver styrket. Så bliver det klart, at kunst og kultur kan være med til at støtte op om alle temaer i den styrkede pædagogisk læreplan, og dermed løse deres kerneopgave«.

Retter vi blikket mod projekternes erfaring med kompetenceudvikling blandt de deltagende kulturinstitutioner, kunstnere og kultur- og musikskolelærere, så tegner der gennem interviewene med projektlederne sig for nuværende ikke et tydeligt mønster i form af én model, der har vist sig værdifuld på tværs af de deltagende kommuner.

Et eksempel på en tilgang finder vi hos Sorø Kommunes KulturKaptajner, hvor Peter Mensink fortæller, at Sommerfuglemodellen (Austriug, 2018a, s. 9) har vist sig værdifuld at anvende til gavn for kompetenceudviklingen. Modellen er udviklet som et værktøj til at tilrettelægge æstetiske læreprocesser for børn i dagtilbud, og tilbyder, at de voksne medarbejdere kan sikre, at børnene bliver støttet og forberedt (venstre vinge) til de kunstneriske aktiviteter eller forløb (kroppen), de skal deltage i. Efter aktiviteterne er det ligeledes afgørende, at børnene deltager i en efterbearbejdningsfase (højre vinge), der giver børnene mulighed for at uddybe og bearbejde deres oplevelser gennem lege og æstetiske aktiviteter (Austriug, 2018a, s. 9). Om modellens betydning for kulturaktørernes kompetenceudvikling fortæller Peter Mensink:

»Kulturinstitutionerne og kunstnerne fortæller, at de gennem modellen som arbejdsmetode på hver deres måde er blevet klogere på at arbejde med formidling for og med de små børn. De har fået erfaring med betydningen af både at forberede børnene og fokusere på at efterbearbejde deres oplevelser af et kunst- og kulturmøde. Leg, sanser, kropslighed, rammeformidling, oplevelse, inddragelse, gentagelse, fleksibilitet, længerevarende formidlingsforløb og fordybelse har vist sig som de vigtige fælles greb til at bringe formidlingen i børnehøjde«.

Forankring – fra kulturelle årsplaner til blivende modeller

Flere af projekterne er enten lykkedes med, eller er i fuld gang med at arbejde for, at indsatsen for de små børn bliver forankret i de deltagende kommuner efter projektets slutdato.

Projektleder Marie Louise Klitgaard Nielsen fortæller i interviewet, at projektet KunstGødning, der blev gennemført af den nordjyske kulturregion KulturKANten i kommunerne Jammerbugt, Vesthimmerland og Mariagerfjord og afsluttet i 2020, er blevet videreført og udbredt som en indsats til alle 11 kommuner i regionen under navnet LegeKunstGødning. Det er sket i samarbejde med det nationale initiativ LegeKunst (Kulturprinsen, u.å. a) og som del af den nordjyske kulturaftale i perioden august 2021 til august 2023. Som del af den igangværende indsats samarbejder 44 dagtilbud i de 11 nordjyske kommuner med en kunstner fra BMMK³ eller en lokal kulturskolelærer om at give de små børn møder med kunst og kultur.

I Sorø Kommune lyder det fra interviewet med Peter Mensink, at KulturKaptajner er forankret frem til og med foreløbigt 2023 ved at fortsætte de partnerskabsgrupper, der under projektet blev etableret mellem kulturinstitutioner, kunstnere og pædagoger. Grupperne gennemfører forløb, der er identiske med de forløb, der blev udviklet i projektperioden.

Fra interviewene med de øvrige fem projektledere fremgår det, at der i flere af de andre deltagende kommuner i skrivende stund pågår en proces, der fra det politiske niveau arbejder for at forankre de små børns møde med kunst og kultur.

Palle Friberg Kjeldgaard fortæller, at der i Viborg Kommune er truffet en principiel beslutning om, at der skal skabes en blivende model for, at alle børn i kommunens dagtilbud skal møde kunst og kultur fra år 2024. Fra Holstebro Kommune fortæller projektleder Anne Bertram, at projektet Kunstmøder har ført til, at en handlingsplan for førskolebørnenes møde med kunst og kultur er under udarbejdelse, mens Ida Wettendorff fortæller, at Helsingør Kommune forventes at forankre Kulturbørn 0-6 år som del af en permanent indsats i regi af de politiske udvalg for 'Børn og uddannelse' og 'Kultur og turisme' fra 2023.

Projektleder Simon Kristensen fra Guldborgsund og Lolland Kommuner fortæller, at alle eller dele af forløbene fra projektet Klar Parat Kultur fra Start vil blive forankret gennem det tværkommunale sekretariat Kulturtjenestens obligatoriske kulturtilbud, Dannelsesrygsækken, så indsatsen når alle dagtilbudsbørn i begge kommuner.

Retter vi blikket mod mere konkrete og praksisnære tiltag for mere kunst og kultur til de små børn, finder vi forskellige eksempler fra UC SYDs projekt Impuls og fordybelse. Birgitte Boelt fortæller i interviewet, at projektet bl.a. har ført til, at Vidensby Sønderborg⁴ har prioriteret at samarbejde med kommunens dagtilbud om at udarbejde en kulturel årsplan. I Aabenraa Kommune er musikskolen fortsat med at arbejde med aktiviteter for de små børn i dagtilbud.

Derudover fortæller Birgitte Boelt, at UC SYD har udviklet den digitale webside Små krøllede hjerner⁵, der formidler tilbud fra lokale kunstnere og kulturtilbud, der er målrettet små børn i dagtilbud. Behovet for websiden blev italesat, da de 17 deltagende dagtilbud fra Tønder, Aabenraa, Haderslev og Sønderborg Kommuner efterspurgte hjælp til, hvordan de også efter projektets ophør kunne finde en kunstner og opdage tilbud fra kulturinstitutioner.

4. Forbindelser mellem processtøttesporet og de varige aftryk?

Parallelt med projekternes udvikling og gennemførelse blev de støttede projekter som nævnt forpligtet på at deltage i processtøttesporet, det nationale videndelingsspør og til at bidrage til den nationale værktøjskasse.

I lyset af den læring og de bevægelser mod forankring, *Tidlig Kulturstart*-initiativet har affødt i de deltagende kommuner, er vi nysgerrige på at undersøge, hvilken forskel processtøttesporet har haft for projekternes udviklingsproces. Har projektlederne oplevet processtøttesporet, arbejdet for processtøtte-værktøjerne og det nationale videndelingsspør som relevant for kvalificeringen af deres projekt? Disse spørgsmål har projektlederne svaret på gennem interviews.

Meningsfulde processtøtte-møder

Projektlederne svarer i interviewene gennemgående, at møderne har været relevante at deltage i, i forhold til at udvikle og arbejde med hver deres *Tidlig Kulturstart*-projekt. Det skyldes først og fremmest, at de kan spejle deres eget projekt-design i de øvrige projekter, og derigennem bliver mere bevidste om de særegne komponenter, udfordringer og muligheder i deres eget projekt. Ida Wettendorff fortæller:

»Jeg er blevet holdt op på, at nu er der det her møde, og så skal jeg være klar til at præsentere mit projekt. Når man så kommer til møderne, bliver man bevidst om, hvad der foregår i de andre projekter, og derigennem bliver jeg bevidst om mit projekts udfordringer og muligheder – både med mit eget blik og med et mere ydre blik. Og det er rigtig godt at blive holdt op på retningen med mit eget projekt, så jeg kan holde momentum. Derudover har jeg været stolt over at være i netværk med så mange dygtige projektledere«.

Palle Friborg Kjeldgaard formulerer det således:

»Da vi fik tilsagn, tænkte jeg, at der kun er en måde at gå til opgaven på med de små børns møde med kunst og kultur. Ved at være med i netværksgruppen opdager man, at der er flere forskellige tilgange. Det har været inspirerende, og nogle af de nye tilgange kommer vi til at anvende i Viborg i forbindelse med forankringen af Kulturspor«.

Projektlederne giver også udtryk for, at det opleves anerkendende og meningsfuldt, at deres projekter fra start er blevet mødt med kravet om at skulle skabe værdi til gavn for en større national sammenhæng, og at Slots- og Kulturstyrelsen har stillet krav om deres aktive deltagelse i processtøttesporet.

Projektleder Anne Bertram fra Holstebro Kommunes Kunstmøder fortæller:

»Jeg har sat pris på, at vi ikke bare har fået tilskud, og så skulle mødes igen med styrelsen, når vi skulle indsende en evaluering. Styrelsen ønsker at bruge tid på dialog undervejs, fordi styrelsen også er interesseret i og afhængig af, hvor godt vi når i mål med det, vi gør. Det er en gensidig forpligtelse og afhængighed til faktisk at løfte det indhold, vi løfter. Vi er en del af en national udvikling på kulturområdet, hvad angår de små børn i dette projekt. Det er ikke ligegyldigt det, vi laver lokalt og regionalt«.

Endelig har processtøtten åbnet for, at projektlederne kunne deltage i videndelingsbegivenheder, som fx Sorø Kommunes afslutningskonference for KulturKaptajner. Om arrangementet siger Palle Friborg Kjeldgaard:

»Det var enormt opløftende at deltage, fordi det var dygtigt grebet an. Nogle af de der tværæstetiske greb, som fx en skuespiller der formidler på et kunstmuseum, blev formidlet via nogle gode workshops. Jeg fik konkret indhold med hjem ved at se de hands-on-muligheder, der var«.

Processtøtteværktøjer til gavn for udenforstående aktører

Udvikling af processtøtte-værktøjerne har været en ny tilgang for Slots- og Kulturstyrelsen og for alle de deltagende projektledere. Arbejdet er blevet forsinket på grund af covid-19-restriktionerne og i skrivende stund er tre værktøjer færdigt udviklede, mens de sidste fire er godt på vej. I interviewene giver projektlederne udtryk for, at de oplever den overordnede intention med at udvikle værktøjerne til udenforstående aktører som meningsfuld, mens den konkrete opgave til gengæld har været svær at forstå i praksis og derfor udfordrende at gennemføre. Projektleder Palle Friborg Kjeldgaard formulerer det i interviewet således:

»Vi blev bedt om at udvikle anvendte værktøjer, der efterfølgende skulle beskrives kort og klart. Det har jeg ikke prøvet før, og det var faktisk ret logisk tænkt. Al den indforståede viden du har. Hvordan deler du den med andre, der ikke har deltaget i et tilsvarende projekt, og gør den direkte tilgængelig? Der synes jeg egentlig værktøjerne har været en god udfordring, som jeg aldrig har prøvet før. Også den der udfordring, man bander lidt

over og siger »...hvad er det egentlig de vil?«. Ofte vil man gerne have lidt brugbar viden, som er relativt kortfattet formuleret til mig som udenforstående. Og hvor tit finder du den brugbare viden? Tænk engang, hvis andre kommuner får gavn af vores projekt, og hvor tit sker det rent faktisk?

Nogle af projektlederne giver i interviewene udtryk for, at arbejdet med at udvikle deres værktøj har ført til en ny forståelse af deres eget projekt og den nationale sektor for små børns møde med kunst og kultur. Projektleder Birgitte Boelt fra UC SYD fortæller i interviewet:

»Det, at vi er blevet tvunget til at lave dette her værktøj, har egentlig gjort mig meget mere skarp på mit projekt [Impuls og fordybelse, red.], end jeg har været på nogle af de andre projekter, jeg har været en del af. Vi startede med at lave vores uddannelses- eller kvalifikationsmodel i én opsætning, Og da vi havde gennemført uddannelsesforløbet i praksis, og skulle have modellen ned grafisk og forklare den for andre på to sider, blev det klarere for mig, at »...ah, det er det, vi har lavet«. At udvikle værktøjet hjalp os med at evaluere projektet. Derfor kommer dette her projekt til at have en skuffe, hvor der står Tidlig Kulturstart. Og jeg er helt klar på, hvad andre har lavet, og mit projekt er blevet sat i relation til andres projekter, så det er blevet et hele«.

Også projektkoordinator Kjartan Annesen Due fra KulturKANten giver i interviewet udtryk for, at udviklingen af regionens værktøj om observationer har haft værdi for det nordjyske projekt:

»Jeg mener, at det har givet god mening at arbejde med vores værktøj, fordi det har øget vores indsigt i arbejdet med gode observationer, og i hvordan kulturskolerne kan tage observationsrollen«.

Ida Wettendorff supplerer:

»Det er relevant, at vi spørger, hvad det egentligt er, der er interessant for andre at lære af det, vi gør? Fordi vi er 98 kommuner. Vi er alle sammen forskellige, og vi kan aldrig lave sådan en løsning, der bare fungerer alle vegne. Men hvad er det essentielle, som man kan give videre, som gør det nemmere, at flere børn 0-6 år møder kunst og kultur på en kvalificeret måde? Vi får flere blikke til rådighed i den proces. Da vi fik stillet opgaven med værktøjerne, oplevede jeg dog, at den ikke var helt tydeligt formuleret fra styrelsen«.

Processtøtteværktøjer til gavn for Tidlig Kulturstart-projekterne

Størstedelen af projektlederne giver i interviewene udtryk for, at et eller flere af værktøjerne enten allerede er eller vil blive relevante for dem at bruge i de deltagende kommuner. Projektleder Simon Kristensen fra Guldborgsund og Lolland Kommuner fortæller:

»Jeg kan se masser af muligheder for at bruge værktøjerne som hjælp til, hvordan vi skal gå til praksis i Guldborgsund og Lolland. Og der har været nok forskellighed i værktøjerne til, at jeg har fået en god ide ud fra det. Der er dele af værktøjerne, som vi også have tænkt

i, men det færdige værktøj er enten udarbejdet bedre eller har en anden vinkel. Så vores tanker og værktøjerne supplerer egentligt hinanden godt«.

For Holstebro Kommune har udviklingen af værktøjet Kunstmøder vist sig at spille en central rolle i arbejdet for forankringen af indsatsen for førskolebørnene. Projektleder Anne Bertram fortæller:

»I Holstebro Kommune har vi undervejs besluttet at omdøbe vores projekt Teatermøder til Kunstmøder for også at inkludere de andre kunstarter, og værktøjet har undervejs også bevæget sig fra at være en procesguide for samarbejdet mellem dagtilbud og et teater til at handle om samarbejdet mellem et dagtilbud og en hvilken som helst anden kulturinstitution eller gruppe af kunstnere. På den måde kan vi bruge værktøjet til, at dagtilbud sammen med de relevante kulturinstitutioner udvikler Musikmøder, Filmmøder, Fortællemøder m.m., hvor man bare er tro mod ideen i det, vi kalder 'byttehandlen'. Så det bliver også en proces for os lokalt at udvikle videre på det, men med respekt for det, det startede med«.

Fælles for alle projektlederne er, at Sorø Kommunes værktøj om forældreinddragelse opleves umiddelbart relevant for alle, hvilket i interviewet bliver opsummeret af Palle Friborg Kjeldgaard:

»Vi har alle rost Sorø. Det er et målrettet værktøj til, hvordan du får involveret forældrene i de kunst- og kulturaktiviteter, der foregår blandt børnene i hverdagen, og hvordan du gør det systematisk«.

Guide til forældreinddragelse i kulturforløb mellem dagtilbud og kulturinstitution/kunstner

Denne guide sætter fokus på forældreinddragelse, når dag- og kulturinstitutioner/kunstnere samarbejder om at skabe kulturforløb for børn. Guiden er udviklet på baggrund af praksisbaserede erfaringer og giver inspiration til, hvordan man i fællesskab kan inddrage barnets forældre før og undervejs i kulturforløb af både kortere og længere varighed. Pluk idéer fra guiden, som I finder relevante i netop jeres kulturforløb.

Formål med guiden:

- At inddrage og give forældre viden om kulturforløbet, som foregår i barnets daginstitution
- At skabe forbindelse mellem kulturinstitution/kunstner og familier/lokalsamfund
- Et godt forældresamarbejde kan understøtte barnets trivsel, udvikling, læring og dannelse samt skabe sammenhæng mellem de arener, som barnet navigerer imellem – her hjemmet/familien og dag- og kulturinstitution

(kilder: forældresamarbejde på www.emu.dk samt Charlotte Brønsted (2016): Pædagogik. Introduktion til pædagogens grundfaglighed, kap. 2).

Forældrecitater

”Det er vigtigt at være inddraget i og orienteret om et kulturprojekt i daginstitutionen for at kunne følge op på barnets oplevelse”

”At blive inddraget betyder, at vi ved, hvad projektet går ud på og sammen kan snakke om det derhjemme. Det er rart at blive inddraget og informeret”

”Jeg har ikke tidligere oplevet et projekt, hvor jeg på samme måde er blevet inddraget af både institutionen og mit barn. Der var forberedelsen med at gå ud og finde pinde med stor fortællerlyst fra mit barn, opdateringer fra institutionen og turen til museet”

”Det har haft en kæmpe betydning for mit barn at kunne vise færdige produkter fra forløbet udenfor daginstitutionens rammer - både i lokalområdet og på museet. På den måde har vi kunnet gøre det til en fælles familieoplevelse at se produktet, hvilket har været fantastisk”

”Det hele gav rigtig meget mening, da vi så udstillingen på museet. Vi har helt sikkert fået lyst til at bruge de lokale kulturinstitutioner noget mere”

Tidlig Kulturstart er Kulturministeriets initiativ, der understøtter, at flere børn i dagtilbud møder kunst og kultur. Læs om initiativet og find flere værktøjer til at skabe tidlig kulturstart på sks.dk eller skoletjenesten.dk - søg efter ”Tidlig Kulturstart værktøjer”

Guide til forældreinddragelse i kulturforløb mellem dagtilbud og kulturinstitution/kunstner

Opstart af kultur-forløbet:

Hvordan kan man forberede forældre på, at barnet skal deltage i et kulturforløb?

- **Producer en forældrefolder** der overordnet informerer om, hvad kulturforløbet handler om samt hvem barnet skal møde
- **Kulturinstitution/kunstner:** producer en video eller visuelt materiale, der præsenterer barnet for kulturinstitutionen/kunstneren og det, der skal arbejdes med. Det kan fx være et billede, en fortælling, præsentation af et instrument, en særlig genstand osv.
- **Skab materialer** som plakater, stickers mm., som synliggør det, der skal ske i projektet
- **Inviter involverede børn og deres forældre** til et eftermiddagsarrangement i daginstitutionen umiddelbart efter kulturforløbet opstart. Kulturinstitution/kunstner deltager også til at fortælle om forløbet indhold og tidsplan. Kombiner med praktiske aktiviteter, som børn og voksne i fællesskab kan lave
- **Det kan være en god idé med faste dage** for aktiviteter i kulturforløbet, så forældre bedre kan følge med og sørge for, at barnet er i institutionen netop den dag

Erfaring viser, at forældre rigtig gerne vil inddrages. Jo mere – des større engagement og interesse kan man opleve hos dem

Erfaring viser, at forældreinddragelse også har stor værdi for barnet. Forskellige tiltag med fokus på forældreinddragelse skaber gentagelser for barnet – og børn elsker gentagelser!

Undervejs i kulturforløbet:

Hvordan kan man inddrage forældrene undervejs?

- **Informér løbende forældre om aktiviteter** i forløbet via nyhedsbreve, billeder, film, konkret materiale der udstilles eller sendes med hjem
- **Inddrag kompetencer og ressourcer** blandt forældrene aktivt i kulturforløbet
- **Giv familien konkrete/rammede opgaver.** En opgave kan bestå af materiale, barnet får med hjem og som familien i fællesskab skal løse eller lave sammen. Fx en sang, der skal synges eller en genstand i form af en lanterne med lys i som familien skal sætte sig omkring og dele historier ud fra det givne tema, der arbejdes med i kulturforløbet

Det kan også være materiale, som familien skal finde og bringe tilbage til dag- og/eller kulturinstitution - fx pinde, der skal findes og bringes til institutionen, hvor de skal males og bliver en del af ferniseringen
- **Videndel - giv forældrene inspiration til,** hvordan de sammen med deres barn selv kan undersøge videre. Fx forslag til bestemt musik, sange, konkrete udflugter for at undersøge et tema nærmere, historier/bøger, andet materiale...mulighederne er mange!
- **Lav som afslutning på kulturforløbet** en udstilling/koncert/teaterforestilling i daginstitutionen, på kulturinstitutionen eller udendørs i lokalområdet. Inviter forældrene til fernisering og lad børnene være deres guider

Aktiviteterne kan fylde meget eller lidt, være store eller små, så alle familier har mulighed for at være med

National videndeling – regionale møder

Fra initiativets start har det været planen at afholde regionale videndelingsmøder fire forskellige steder i landet, hvor regionens pædagoger og ledere fra dagtilbud samt kunstnere, kunstpædagoger og kulturformidlere kunne deltage for at blive præsenteret for erfaringer og værktøjer fra de *Tidlig Kulturstart*-projekter, der blev gennemført i den pågældende region.

Covid-19-restriktionerne har imidlertid medført forsinkelse i projekterne, og foreløbigt er kun ét videndelingsmøde blevet gennemført. Det blev afholdt i november 2020 i Vesthimmerland og tjente også som KulturKANtens afslutningskonference for projektet KunstGødning.⁶ Projektkoordinator Kjartan Due Annesen fortæller i interviewet, at han vurderer, at programmet og samarbejdet med styrelsen har haft en betydning for synliggørelsen af de små børns møde med kunst og kultur blandt de nordjyske kommuner.

»Samarbejdet om den afsluttende del med styrelsen var fin. Konferencen fik adresseret vigtige pointer fra vores projekt, og med styrelsens tilbud om at frikøbe pædagoger til at deltage i konferencen, var det også som om, at der blev sendt et stærkt signal til dagtilbudsscheferne i de 11 kommuner, der medførte at en del pædagoger deltog. Det giver det også en styrke, at det foregik lokalt i Vitskøl Kloster i Vesthimmerland, og ikke i København eller i Aarhus, og at konferencen blev kommunikeret ud i opslag på styrelsens sociale medier«.

5. Hvilke indsigter tager Slots- og Kulturstyrelsen med sig videre?

For Slots- og Kulturstyrelsen har ledelse og facilitering af initiativet i samarbejde med Skoletjenesten og projekterne affødt læring og indsigter, som allerede undervejs er blevet bragt i anvendelse til at kvalificere arbejdet med styrelsens tværgående børne- og ungeinitiativer, bl.a. i det igangværende initiativ Grib Engagementet. I 2021-22 gennemfører kommuner modelforsøg, der gennem en fælles lærings- og evalueringsmetode skal generere viden om, hvad der virker, for hvem og under hvilke omstændigheder, når flere børn og unge i alderen 0-24 år skal opleve adgang og lyst til at deltage i kunstneriske aktiviteter.

Fra *Tidlig Kulturstart* er det en læringspointe, at der er et stort potentiale i at samarbejde med eksterne aktører som i dette tilfælde Skoletjenesten. Det har bl.a. givet styrelsen erfaring med at producere et videndelingsformat som processtøtte-værktøjerne, ligesom Skoletjenestens erfaring med åbent dagtilbud i det hele taget har befrugtet *Tidlig Kulturstart*-initiativet.

For det andet er det en pointe, at styrelsens tætte involvering i de støttede projekter giver styrelsens tovholder hands-on-viden om de unikke projekter og en praksisnær fornemmelse og forståelse af, hvad der er på spil af muligheder og udfordringer i det enkelte projekt. Det bidrager til, at styrelsen får en løbende opdateret indsigt i hvilke mulighedsrum og strukturer sektoren for små børns møde med kunst og kultur som helhed består af, som igen giver et afsæt for i endnu højere grad at målrette kommende initiativer, så de møder de helt aktuelle behov i sektoren.

Sidst, men ikke mindst er det en central læringspointe, at det kan opleves udfordrende for projekterne at skulle leve op til det dobbelte krav om at håndtere lokale mål i eget projekt og samtidigt skabe vidensproduktion, der har værdi på et nationalt plan, dvs. for hele sektoren. At udvikle proces-støtte-værktøjerne, så de opleves relevante og anvendelige for aktører uden for det specifikke projekt, viste sig fx at blive en mere omfattende proces end

oprindeligt antaget. Skal børnekultursektoren producere så meget værdi for børnene som muligt, er det ikke desto mindre afgørende, at sektorens løbende erfaringer bliver videndelt og videregivet i en form og på en måde, der opleves overskuelig, relevant og modtagerrettet for alle aktører. Det er også en pointe, at Slots- og Kulturstyrelsen til en anden gang skal overveje, hvordan opgaven kan formidles og samarbejdet understøttes, så processen opleves så tydelig og overskuelig som muligt for projektlederne. Dette opmærksomhedspunkt har været og er fortsat til stede i bl.a. udviklingen og arbejdet med Grib Engagementet, hvor de støttede kommuner både skal løse lokale krav og behov og samtidigt skal bidrage til fælles national viden om, hvad der virker og ikke virker, når flere børn og unge skal have adgang og lyst til at deltage i kunstneriske aktiviteter.

Interviewene med projektlederne er gennemført i perioden fra den 10. maj til den 27. juni 2022. Redigeringen af artiklen er afsluttet den 27. juni 2022.

Noter

1. Værktøjerne kan hentes her: www.slks.dk/omraader/kultursamarbejde/boern/temasider/kultur-med-de-smaa-boern/vaerktoejskasse-til-en-tidlig-kulturstart
2. Kulturprinsen, der er projektleder for LegeKunst planlægger at afholde dagene den 9.-11. november 2022. Se www.legekunst.nu/nationale-legekunst-dage-2022/
3. Børns Møde Med Kunsten, se <https://bmmk.dk/>
4. Vidensby Sønderborg er en del af skoleforvaltningen i Sønderborg Kommune
5. Se link: <https://www.ucsyd.dk/cfu/tidlig-kulturstart>
6. Dele af konferencen kan opleves via dette link: <https://www.bmmk.dk/for-skoler-institutioner/kunst%C3%B8dning/konference/>

Referencer

- Austring, Bennyé D. (2018a): »Det blev en sommerfugl! om Sommerfuglemodellen og pædagogen som kulturformidler«. I: Austring, Bennyé D. (red.) *Det blev en sommerfugl! Inspiration til dagtilbudsbørns møde med kunst, kultur og kulturarv*. Slots- og Kulturstyrelsen. Lokaliseret den 24. juni 2022 på: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Services/Publikationer/Det_blev_en_sommerfugl_tilg.pdf
- Austring, Bennyé D. (2018b). *Små børns møde med kunst og kultur. Rapport om KULT-projektet 2016-18 – et nationalt udviklingsprojekt støttet af Kulturministeriet*. Slots- og Kulturstyrelsen. Lokaliseret den 24. juni 2022 på: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Services/Publikationer/Smaa_boerns_moede_med_kunst_og_kultur._Rapport.pdf
- Børns Møde Med Kunsten (u.å. a): *BMMK giver regionens børn og unge mulighed for at møde den udøvende kunstner*. Lokaliseret den 27. juni 2022 på: <https://bmmk.dk/>
- Børns Møde Med Kunsten (u.å. b): *KunstGødning Konference*. Lokaliseret den 27. juni 2022 på: <https://www.bmmk.dk/for-skoler-institutioner/kunst%C3%B8dning/konference/>
- Kulturministeriet (2014). *Strategi for små børns møde med kunst og kultur*. Lokaliseret d. 2. februar 2022 på: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/Fotos/KS/institutioner/kum_brochure_smaborn_klausuleret_3.pdf

Kulturministeriet (2015). *Kortlægning – Børns møde med kunst og kultur i dagtilbud*. Lokaliseret d. 6. december 2021 på: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Services/Publikationer/Dagtilb_kortl_tilg.pdf

Kulturprinsen (u.å. a): *Hvad er LegeKunst?* Lokaliseret den 27. juni 2022 på: <https://legekunst.nu/om>

Kulturprinsen (u.å. b): *Nationale LegeKunst Dage 2022*. Lokaliseret den 27. juni 2022 på: <https://legekunst.nu/nationale-legekunst-dage-2022/>

Slots- og Kulturstyrelsen (27. juni 2022). *Værktøjskasse til en tidlig kulturstart*. Lokaliseret den 27. juni 2022 på: www.slks.dk/omraader/kultursamarbejde/boern/temasider/kultur-med-de-smaa-boern/vaerktoejskasse-til-en-tidlig-kulturstart

Sorø Kommune (2021). *Inspirationskatalog. KulturKaptajner – En børnekulturel dannelsesrejse*. Lokaliseret den 24. juni 2022 på: https://soroe.dk/media/2635378/Inspirationskatalog_KulturKaptajner_Aug_FINAL_LOW.pdf

UC SYD (u.å): *Kunst og kultur i dagtilbud. Find en kunstner eller kulturinstitution*. Lokaliseret den 27. juni 2022 på: <https://www.ucsyd.dk/cfu/tidlig-kulturstart>

Om forfatterne

Mia Nadia Lippert og Katrine Andreasen Johnsen er hhv. forhenværende og nuværende tovholder for Tidlig Kulturstart, Slots- og Kulturstyrelsen